

تأثیر شبکه های اجتماعی (فضای مجازی) بر نشاط اجتماعی معلمان شهر تهران در سال (۱۳۹۹)

دریافت: ۱۴۰۰/۰۸/۱۲، پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۰۹

ابریشم عارف^{*}، مجید کاشانی^{**}

چکیده

نشاط یکی از خلیقیات اساسی در زندگی فرد و نقش مهمی در چارچوب حیات روانی و اجتماعی همه افراد جامعه از جمله معلمان دارد. مطالعه حاضر یک پژوهش کاربردی باهدف شناسایی رابطه بین میزان و نوع استفاده از رسانه های جمعی و تأثیر آن بر میزان نشاط اجتماعی معلمان شهر تهران است. این پژوهش از نوع کمی و روش آن پیمایشی است. حجم نمونه تعداد ۳۸۲ نفر از معلمان متاهل روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای است. تکنیک گردآوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته و تحلیل داده ها از طریق نرم افزار SPSS 22 و بررسی روابط ساختاری بین متغیرهای تحقیق در قالب مدل معادلات ساختاری از نرم افزار LISREL 8.5 استفاده شده است. روایی از نوع اعتبار محتوایی و پایایی ضریب آلفای کرونباخ که برای دو متغیر اصلی بالای ۰/۷ بوده است. به اعتقاد بسیاری از صاحب نظران علوم اجتماعی و علوم ارتباطات، رسانه های جمعی در سال های اخیر کارکرد جدیدتری از خود (ورای کارکردهای اولیه شان) مطرح کرده اند که همان فرهنگ آفرینی است. براساس یافته ها میزان استفاده معلمان تهرانی از وسایل ارتباط جمعی در حد متوسط بوده است و بیشترین نوع استفاده آنها شناختی و اطلاعاتی است. همچنین میزان نشاط اجتماعی در حد تقریباً بالا است. نتایج نشان می دهد بین فضای مجازی و میزان نشاط اجتماعی در بین معلمان همبستگی معناداری وجود دارد شدت این همبستگی در حد متوسط و جهت آن معکوس است. یعنی با بالا رفتن میزان استفاده از فضای مجازی نشاط اجتماعی کاهش می یابد. و ارتباط و همبستگی با اعضای خانواده افزایش می یابد با توجه به نتایج پیشنهاد می شود؛ تدوین منشور نشاط و شادمانی برای معلمان و دانش آموزان در اولویت برنامه های صدا و سیما و نهادهای فرهنگی، آموزش و پرورش کشور قرار بگیرد. کلیدواژه ها: نشاط اجتماعی، معلمان، شبکه های اجتماعی.

* دانشجوی دکتری گروه جامعه شناسی فرهنگی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، aaref139797@gmail.com

** استادیار، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه آزاد تهران. ایران (نویسنده مسئول) fahmm@yahoo.com

۱ مقدمه و بیان مساله

نشاط و سعادت فردی و اجتماعی یکی از مهمترین و بزرگترین نیازها و آرزوی بشر در تمام دوره ها بوده و هست به جرأت می توان گفت بیشتر تلاش هر انسانی در جهت یافتن شادی، نشاط و خوشبختی برای آینده است. در واقع نشاط یک حس درونی نسبت به محیطی است که انسان در آن زندگی می کند اگر فرد نسبت به اطراف خود حس مثبت و خوبی داشته باشد می تواند احساس نشاط کند.

نشاط در زندگی، مجموعه ای است از شرایط فردی و اجتماعی و در واقع خود نشانه ای است از نگرش های مثبت نسبت به جهان و محیطی که فرد را فراگرفته و در آن زندگی می کند. و احساس خوشبختی، اعتماد متقابل و احساس تعهد فرد به خود و جهان پیرامونی است (ازکمپ، ۱۳۷۳، ص. ۶۶).

نشاط اجتماعی؛ موتور محرکه "توسعه پایدار" و کاهش دهنده انحرافات اجتماعی است. امنیت و همبستگی اجتماعی را زیاد می کند و بیگانگی با جامعه را کاهش می دهد در حالی که فقدان و کمبود نشاط در جامعه افسردگی، بدبینی و ارزیابی منفی از رویدادها، بی علاقه‌گی به اجتماع و کمرنگ شدن وجدان کاری، اعتماد به مواد مخدر، ناهنجاری های اجتماعی، رواج خشونت در روابط اجتماعی، افزایش آمار طلاق، گرایش به فرهنگ بیگانه و... را به همراه می آورد (هزارجریبی، ۱۳۸۸). افراد اغلب برای دستیابی به اطلاعات، منابع و موقعیت ها به روابط شخصی و نزدیکان خود متکی هستند. این روابط، شبکه اجتماعی فرد را تشکیل می دهند و آن به نوبه خود سیستم اجتماعی را به وجود می آورند. دانشمندان اجتماعی از مفهوم شبکه اجتماعی برای اشاره به سیستم پیچیده روابط بین افراد در سیستم اجتماعی استفاده کرده اند (کراول، ۲۰۰۴).

شبکه های اجتماعی به طور کلی که در این تحقیق مورد نظر بوده است شامل (مرورگرهای اینترنتی، واتس آپ، تلگرام، اینستاگرام، اپلیکیشن شاد و...) (اعلاوه بر آنکه بر زندگی اجتماعی و اقتصادی افراد تاثیر می گذارند، نقش به سزایی در تعاملات فردی و اجتماعی و روابط میان فردی آنان داشته باشند. (کاستلز، ۲۰۱۲، ص. ۱۳۴) یکی از مواردی که باعث نشاط اجتماعی می شود ارتباطات اجتماعی است که امروزه با ورود فناوری های جدید شکل نوینی به خود گرفته است. فضای اینترنت و رسانه های اجتماعی در عین اینکه می تواند

باعث برخی مشکلات شود می تواند با دسترس قرار دادن بسیاری از امکانات، دوستی ها و سرگرمی ها باعث نشاط اجتماعی شود. افراد در این فضا می توانند علاوه بر تشکیل و عضویت در گروه ها و تشکل های اجتماعی مجازی، به تبادل نظر بپردازند و از وضعیت خود و افراد جامعه باخبر شود و به مقایسه جایگاه خود با دیگران بپردازد. در فضای مجازی افراد با به اشتراک گذاری تصاویر و ویدیوها این امکان را پیدا می کند با کاربران دیگر از سراسر دنیا ارتباط برقرار کند، با نظام زیستی آنها آشنا شود و زیست خود را به اشتراک بگذارد و حمایت و تایید آنها را به دست آورد. به تعبیر وین و کاتز (۲۰۰۶) همین تایید و عدم تایید باعث نشاط یا افسردگی وی می شود. شکی نیست که جامعه عرصه بروز و ظهور توانمندی های خدادادی انسان است. البته از این واقعیت هم نباید گذشت که هر جامعه ای و تحت هر شرایطی توان شکوفاسازی استعداد های انسانی بشر را ندارد؛ زیرا جامعه ای می تواند زمینه پیدایش رفتارهای انسانی را فراهم سازد که خود از امنیت و آرامش لازم برخوردار باشد و این امر نیز در گرو حفظ و نگهداری ارزش های حاکم در جامعه است. در دنیای تحول یافته امروزی، نوع ارتباطات انسانی شکل های گوناگونی دارد. یکی از پرکاربردترین شیوه های ارتباط، استفاده از فضای مجازی و شبکه های اجتماعی است که به کارگیری آن ها کیفیت روابط را نیز متحول کرده است. فضای مجازی از آن جهت که دامنه ارتباطات و تعداد افراد مرتبط را افزایش می دهد موجب تقویت نشاط جامعه می گردد و از آن جهت که کیفیت روابط مبتنی بر اعتماد را کاهش می دهد، سبب تضعیف نشاط اجتماعی است. از نگاهی دیگر شبکه های مجازی بازتابی از جهان واقعی است (عطایی، ۱۳۹۵).

رسانه های جمعی همچنین می توانند ناامیدی، هراس و اضطراب مضاعفی تولید و تحرک هیجانی اقتصادی و اجتماعی را افزایش دهند و یا می توانند موجب شکیبایی، امیدواری و تاب آوری اجتماعی شوند. یکی از ابزارهای مؤثر و مفید در آگاهی بخشی و شناساندن ارزش ها و هنجارهای در جامعه «رسانه های جمعی» هستند، به گونه ای که آن ها را در ردیف عوامل شخصیت ساز قرار داده اند و بر این باورند که رسانه های جمعی می توانند هنجارهای اجتماعی را تقویت یا تضعیف سازند. رسانه ها در شرایط بحرانی یکی از مهم ترین گروه های مرجع و تعیین کننده هستند که

انسان بیافزایند. سنجش میزان استفاده از فضای مجازی و میزان نشاط اجتماعی معلمان دغدغه این پژوهش است تا بتواند به سوالاتی از جمله میزان نشاط اجتماعی در بین معلمان شهر تهران چقدر است؟ نشاط اجتماعی معلمان تا چه اندازه جنسیتی (زن و مرد) است؟ بیشترین استفاده از رسانه های جمعی در بین معلمان مربوط به کدام رسانه است؟ و تا چه اندازه در جهت افزایش نشاط در جامعه گامی بهتر بردارد. و چون استفاده از شبکه های اجتماعی در بین شهروندان شهر تهران به عنوان شهر مورد مطالعه این پژوهش انتخاب شده است و سعی داریم به این سؤال پاسخ دهیم که بین میزان و نوع استفاده از فضای مجازی با میزان نشاط اجتماعی معلمان شهر تهران چه رابطه ای وجود دارد؟

۱-۱ تحقیقات پیشین

تاثیر شبکه های اجتماعی بر نشاط معلمان شهر تهران اولین بار در این پژوهش قابل بررسی می باشد و لاجرم در بخش تحقیقات پیشین به تحقیقات عامتر پرداخته می شود. هزارجریبی و دیگران در سال (۱۳۸۸) در تحقیقی تحت عنوان عوامل اجتماعی موثر بر نشاط در شهر تهران را مورد بررسی قرار داده اند. با توجه به نتایج تحقیق به این نتیجه رسیدند که تقویت نشاط اجتماعی در جامعه به صورت تک علتی نمی باشد، بلکه مجموعه ای از عوامل فردی و جمعی از جمله (احساس محرومیت، ارضاء نیازها، احساس مقبولیت نزد دیگران، احساس عدالت اجتماعی، فضای عمومی جامعه و پایگاه اقتصادی و اجتماعی) می باشد که بر تقویت و یا کاهش نشاط در افراد جامعه تاثیر دارد و همچنین دریافتند که در مجموع سه متغیر امید به آینده، ارضاء نیازهای عاطفی و مقبولیت اجتماعی توانسته، متغیر نشاط اجتماعی را تبیین کنند.

یلدی و دیگران (۱۳۹۷) بررسی تاثیر عملکرد و احساس نشاط اجتماعی حاصل از رسانه ها بر میزان استفاده خانواده ها از رسانه ملی و شبکه های ماهواره ای در شهر رامهرمز به این نتیجه رسیدند چون رسانه های جمعی در سال های اخیر بنا به دیدگاه جامعه شناسان کارکرد جدیدتری از خود (ورای کارکردهای اولیه شان) مطرح کرده اند که همان فرهنگ آفرینی است و به اعتقاد آن ها رسانه ها در جوامع جدید با ایجاد چارچوبی تجربی و نگرش های کلی فرهنگی، افراد را در تفسیر سازمان دهی اطلاعات یاری می دهند و

نقش رهبری مخاطبان و شهروندان را به عهده دارند؛ بر این اساس رسالت حساسی بر دوش فعالان رسانه ای در شرایط بحران قرار دارد.

در سال های اخیر، فضای مجازی به عاملی برای تخریب نشاط و امید اجتماعی تبدیل شده است. هر چند سرمایه بزرگی برای انسجام اجتماعی و گسترش آگاهی ها و بلوغ اجتماعی است، اما وقتی بدون آگاهی از شیوه استفاده، به دست شهروندانی می افتد که تنها برای شهرت یا قدرت، هر خبر و تحلیلی را در آن منتشر می کنند بدون آنکه دقت کنند که چه آسیبی به روح و روان مردم می زند، می تواند دور از ملاک نشاط اجتماعی عمل کند (موسوی اصل و دیگران، ۱۳۹۸). هر چند رسانه ها به خصوص صدا و سیما سعی کرده اند فرهنگ شادی را در برنامه هایشان بیش از پیش افزایش دهند، اما هنوز به معنای واحدی از شادی و چگونگی آن دست نیافته اند. وجود عناصری مانند ارتباط، اطلاع و رسانه است که بر همه ابعاد زندگی انسان سایه انداخته است. استیلای رسانه ها که حاصل توانایی انسان در تولید و گسترش فن آوری های نوین ارتباطی و اطلاعاتی است، سبب شده است همه وجوه زندگی انسان اعم از فردی، خانوادگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی، از تاثیر و قدرت نفوذ رسانه ها در امان نماند و زندگی انسان و حیات اجتماعی او تغییر جدی کند که نادیده گرفتن آن دیگر ممکن نیست.

در واقع با پیشرفت فناوری و گسترش اینترنت در همه عرصه های زندگی افراد نفوذ کرده و تأثیر غیر قابل انکاری بر کیفیت زندگی، نشاط و شادکامی داشته است. در این میان معلمان به عنوان موتورهای محرک جامعه در همه حوزه ها باید از اطلاعات زیادی برخوردار باشند تا بتوانند توانایی لازم بر انجام فعالیت ها کاری را داشته باشند، در نتیجه استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی نسبت به سایرین به خصوص در دوران کرونا از همه پیشی گرفته اند در این مقاله به این مساله پرداخته می شود که وضعیت نشاط اجتماعی معلمان چگونه است؟ معلمان چه تعریف و ارزیابی از نشاط دارند؟ آیا همه معلمان سطح نشاط و شادکامی یکسانی دارند؟ و فضای مجازی چقدر بر نشاط آنها تاثیر دارد بنابراین بسیار مهم است که پیش بینی کننده ها، همبسته ها، متغیرها و عوامل موثر بر شادی افراد شناسایی، اندازه گیری و کنترل شوند و در نهایت به افزایش شادکامی و احساس مثبت در

نشاط در دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ قرار دارد. این تحقیقات عمدتاً توسط روان‌شناسان آغاز شده است و با تلاش جامعه‌شناسان در حال پیگیری است. بر این اساس مباحث نظری تحقیق و در راستای عملکرد شبکه‌های اجتماعی و پیچیده تر شدن آن و ارتباط تنگاتنگ آن با احساس خوب داشتن از زندگی و نشاط را در بین معلمان مورد بررسی قرار می‌دهد.

وجود کارکردهای مثبت فردی و اجتماعی متعدد شادی و نشاط عمومی مانند تقویت مبانی و ارزش‌های وطن‌دوستی، افزایش امید به زندگی، انگیزه برای کار و توسعه کشور، تقویت سرمایه اجتماعی (پیوند و اعتماد عمومی) تقویت انسجام اجتماعی و...، شادی و نشاط عمومی را به ضرورت بسیار با اهمیت برای تداوم حیات هر جامعه مبدل ساخته است.

وینهون^۱ (۲۰۰۱) روابط اجتماعی و پیوندهای اولیه در حوزه زندگی خصوصی و روابط ثانوی را عاملی می‌داند که بخشی از شادی و نشاط را تبیین می‌کند (وینهون، ۲۰۰۱). آرگایل^۲ (۲۰۰۱) نیز معتقد است عاطفه مثبت ایجاد شده به وسیله تعامل اجتماعی، به شدت تحت تأثیر حمایت‌های اجتماعی از طرف خانواده، دوستان و گروه‌های دیگر است (آرگایل^۳، ۲۰۰۸).

نظریه‌هایی که در حوزه روان‌شناسی مفهوم شادی و نشاط را تبیین می‌کنند، اغلب شخصیتی و شناختی هستند. استدلال نظریات شخصیتی این است که جنبه‌های مهم رفتار و تجربه زیسته معلمان را می‌توان با تعداد محدودی از ابعاد، مشخص ساخت. بدین معنا صفات شخصیتی متفاوتی وجود دارد که با شادمانی و نشاط پیوند دارند؛ یعنی افراد شاد و ناشاد صفات شخصیتی متمایزی دارند (کار^۴، ۱۳۸۷). عزت‌نفس به دلیل اینکه زاینده زندگی اجتماعی و ارزش‌های آن است و در تمامی فعالیت‌های روزانه معلمان به نوعی جلوه‌گر است، از مهم‌ترین جنبه‌ای شخصیت و تعیین‌کننده ویژگی‌های رفتاری آن‌ها محسوب می‌شود (غفاری و دیگران، ۱۳۸۶).

دینو و کوپر^۵ (۱۹۹۸) مهم‌ترین ویژگی‌های شخصیتی افراد شاد را عاطفه مثبت و عزت‌نفس بیان کرده‌اند (چنگ^۶ و فرنهام^۷، ۲۰۰۳). روان‌شناسان انسان‌گرای سده اخیر، نظیر مازلو^۸ (۱۹۵۴)، راجر کلاک^۹ (۲۰۲۰) نیز مزایا و اهمیت زیادی برای عزت‌نفس و شادکامی بالا قائل شده‌اند و یکی از شاخص‌های سلامت روانی و ویژگی‌های افراد برخوردار

شیوه‌ای را پی ریزی می‌کنند که افراد به وسیله آن بتوانند زندگی اجتماعی را تفسیر نمایند. لذا در عصر اطلاعات و رسانه و در شرایطی که هیچ نیرویی توان کنترل منابع مخابره اطلاعات را از یک سو و کنترل دریافت کنندگان پیام را از سوی دیگر ندارند، باید در جست و جوی راهی مطلوب به منظور حفظ ارزش‌های فرهنگی برای جذب مخاطب بود.

طاهری مبارکه، مینا و دیگران (۱۳۹۵) در تحقیقی تحت عنوان تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر سلامت روان کاربران کتابخانه مرکز آموزشی درمانی الزهرای دانشگاه علوم پزشکی اصفهان در سال ۱۳۹۴ نشان دادند که گسترش استفاده از شبکه‌های اجتماعی، بسیاری از افراد را با مشکلات بهداشت روانی و ارتباطات اجتماعی مواجه ساخته است در نتیجه. ضروری است در زمینه استفاده مناسب از شبکه‌های اجتماعی و فواید و مضرات آن فرهنگ سازی و آموزش صحیح در سطح خانواده و جامعه انجام شود.

صالحی، نجمه (۱۳۹۴) در تحقیقی تحت عنوان نشاط و شبکه روابط اجتماعی به این نتیجه رسیدند که در دنیای واقعی ارتباط معناداری وجود دارد یعنی با بالا رفتن میزان شبکه روابط اجتماعی افراد در دنیای واقعی میزان نشاط اجتماعی نیز افزایش می‌یابد. این در صورتی است که در این پژوهش با بالا رفتن میزان استفاده از اینستاگرام، نشاط اجتماعی کاهش پیدا می‌کند و این بیانگر این است که پیوندهای اجتماعی در فضای مجازی بر خلاف دنیای واقعی برای جوانان نشاط آور نیست.

امین‌زاده، رضا (۱۳۹۵) میزان استفاده از اینستاگرام بر روابط میان فردی تأثیر داشته است یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که با افزایش استفاده از اینستاگرام، بعد معاشرتی و ارتباطی جوانان و نشاط اجتماعی متعاقب از این روابط کاهش می‌یابد و این به این دلیل است که سپری کردن زمان در فضای اینستاگرام زمان کافی برای معاشرت در دنیای واقعی را محدود می‌کند.

۱-۲ مبانی نظری تحقیق

انسان‌ها بنا بر سرشت و ماهیت وجودی خویش همواره از افسرده بودن گریزان‌اند و دوست دارند به سوی شاد بودن و شاد زندگی کردن در حرکت باشند (صادقیان، ۱۳۸۶، ص. ۲۰). خاستگاه و منشأ پژوهش در ارتباط با

ارضاء خود بپردازد (هرمز، ۱۳۷۹، ص. ۱۴۷). این نظریه با تأکید بر مفاهیم روان‌شناختی مانند مفهوم « نیاز »، ساختار اجتماعی و جایگاه رسانه‌ها در آن ساختار را نادیده می‌گیرد. مردم پس از بحث و تبادل نظر با یکدیگر، پیام‌های رسانه‌ای را بهتر درک می‌کنند و از نظر منتقدان « تمرکز بر فرد » در جریان ارتباط موجب می‌شود که این واقعیت نادیده گرفته شود. انتقاد دیگر آن است که استفاده افراد از رسانه‌ها همیشه سنجیده و هدفمند نیست و ممکن است از روی عادت باشد. اگرچه راه مردم اغلب از محیط ارتباط جمعی می‌گذرد؛ اما این عمل به‌گونه‌ای خودکار و غیرارادی صورت می‌گیرد (مهدی زاده، ۱۳۹۳، ص. ۷۹). با توجه به نظریه‌های متفاوت در زمینه متغیرها می‌توان استنباط کرد که شبکه اجتماعی محصول و مخلوق کنش معنا دار آدمیان است و افراد چنین محیطی را خلق کردند. اما این محیط پس از شکل گرفتن محدودیت‌هایی را بر کاربران اعمال می‌کند. ساختار شبکه اجتماعی بر اساس بازتولید یا تکرار همان رفتار مداوم آدم‌ها دوام می‌یابد افراد در رویارویی با شرایط اجتماعی بر خلاف سایر رسانه‌های متعارف صرفاً در رده تولید کننده و مصرف کننده قرار نمی‌گیرند بلکه می‌توانند در صورت تمایل به طور همزمان این دو نقش را داشته باشند و در آن به تولید و بازتولید بپردازند؛ در واقع هرچه افراد در مواجهه با شبکه‌های اجتماعی، فعالیت و مشارکت بیشتری داشته باشند به همان مقدار تحت تاثیر شبکه‌های اجتماعی قرار می‌گیرند.

مارکس معتقد است محصولات (فرهنگی در قالب تصورها، اندیشه‌ها و نمادها) به عنوان کالا تولید و در بازار رسانه‌ها فروخته می‌شوند مصرف‌کنندگان می‌توانند این محصولات را با کسب رضایت خاطر، سرگرمی و دریافت مفاهیم غیرواقعی از جایگاه خود در جهان، مبادله کنند. مفاهیمی که اغلب تیرگی و ابهام را در ساختار واقعی جامعه ایجاد می‌کند و پیامد آن اخلاق در تبعیت ما از جامعه است (آگاهی کاذب). در اغلب موارد هنر و فرهنگ

تبدیل شدن به کالا، توان انتقادی خود را از دست می‌دهند و این به ترتیب، ارزش ذاتی خود را به معیارهای بازاری عرضه و تقاضا می‌دهد یا با آن برابر می‌شود (به نقل از مک کوئیل، ترجمه مهدوی کنی، ۱۳۸۴).

از عزت نفس بالا را داشتن نگرش مثبت و احساس شادی و لذت از زندگی برشمرده‌اند (مردانی و شریفی اصفهانی، ۱۳۸۹).

نظریات شناختی معتقدند که شادی و نشاط محصول تفکر انسان و بازتاب ادراک و آگاهی، از تمایز بین واقعیت زندگی (آن‌گونه که هست) و ایده‌آل‌های فرهنگی - اجتماعی (آن‌گونه که باید باشد) است و هر چه تمایز بین این دو کمتر باشد، میزان شادی نیز بیشتر خواهد بود (گنجی، ۱۳۸۷). در حقیقت، اندیشه اصلی در رویکرد شناختی آن است که رفتار یک شخص بستگی به شیوه درک او از موقعیت‌های اجتماعی دارد. این نظریات بر اهمیت ادراک یا تعبیر و تفسیر فرد از واقعیت‌ها تأکید دارند نه بر «واقعیت» یک موقعیت (کریمی، ۱۳۷۳).

از مهم‌ترین نظریات شناختی، تئوری مقایسه اجتماعی و محرومیت نسبی است. محرومیت نسبی به معنای تفاوت بین انتظارات و ارزیابی افراد نسبت به احتمال دسترسی به هدف است که در بین معلمان از حداقل‌های زندگی محروم هستند و در مقایسه با برخی از نقش‌ها در جامعه از جایگاه پایینی بر خوردار می‌باشند (مرادی و سعیدی پور، ۱۳۸۹). محرومیت‌های نسبی از قبیل مشکلات اقتصادی، ارزش قائل نشدن به نقش معلمی و محرومیت‌هایی که رفتارها و عواطف مخربی را ایجاد می‌کنند، ناخوشایند هستند و از احساس شادی و خوشبختی آن‌ها را می‌کاهد (وایت^۱، ۲۰۰۶). بدین ترتیب، یکی از کاربردهای مهم نظریه محرومیت نسبی که ریشه در مقایسه‌های اجتماعی دارد، این است که نشان دهد چگونه مقایسه‌های اجتماعی می‌تواند عواطف منفی مثل افسردگی و خشم را در بین این قشر ایجاد کند و از عواطف مثبت مثل شادی و نشاط را بکاهد.

نظریه استفاده و رضایتمندی: این باور که استفاده از رسانه به خرسندی، نیاز، آرزو یا انگیزه‌های تک‌تک مخاطبان بستگی دارد تقریباً قدمتی همانند خود رسانه پژوهی دارد. مخاطبان اغلب بر مبنای شباهت نیازها، علایق و سلايق فردی شکل می‌گیرند که منشأ اجتماعی یا روان‌شناختی دارد این شیوه تفکر متعلق به مکتب پژوهشی با نام « استفاده یا رضایتمندی یا بهره‌وری و خرسندی » است (مک کوئیل، ۱۳۸۹: ۱۰۳). این رویکرد به دنبال علل و انگیزه‌هایی است که مخاطب را وامی‌دارد به طرق مختلف و اشکال گوناگون از رسانه استفاده نماید و بدان وسیله به

۱-۳ روش پژوهش و جامعه آماری

این تحقیق از نوع پژوهش های کمی پیمایشی و کاربردی است. جامعه آماری از بین ۶۸۷۹ معلمان متاهل دوره دوم دبیرستانهای شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۳۹۸

و با استفاده از روش کوکران
$$n = \frac{z^2 pq}{d^2} \left(1 + \frac{1}{n} \left(\frac{z^2 pq}{d^2} - 1 \right) \right)$$
 تعیین شده و پرسشنامه براساس روش نمونه گیری خوشه ای تعداد ۳۸۲ نفر تکمیل شده است. اعتبار پرسشنامه، صوری است و برای دستیابی به پایایی موردقبول، با انجام پیش آزمون و میانگین آلفای کرونباخ حدود ۷۹ درصد، همسازی گویه های پرسشنامه تأمین گردید ابزار گردآوری اطلاعات و داده های تحقیق نیز پرسشنامه ساخت یافته بود و برای سنجش متغیرهای تحقیق (نشاط اجتماعی (وابسته) و شبکه های اجتماعی (متغیر مستقل)) از طریق فضای مجازی (واتس آپ، تلگرام و...) مورد ارزیابی قرار گرفته است و برای تجزیه و تحلیل داده های از نرم افزار SPSS نسخه ۲۲ و نرم افزار LIZREL 8.5 استفاده شده است.

۱-۳-۱ تحلیل توصیفی متغیرهای اصلی تحقیق

جدول (۱) ضریب الفای کرونباخ متغیرهای تحقیق

متغیر	تعداد سوالات	ضریب الفای کرونباخ
شبکه های اجتماعی	۷	۸۵٪
نشاط اجتماعی	۱۸	۷۸٪

نتایج آزمون آلفای کرونباخ نشانگر این است که متغیرهای تحقیق از پایایی مورد قبول برخوردار است.

جدول (۲): بررسی وضعیت میزان استفاده از رسانه های اجتماعی در طول روز، بر اساس درصد فراوانی

میزان استفاده	کمتر از ۱ ساعت	بین ۱ تا ۲ ساعت	بین ۲ تا ۳ ساعت	بیش از ۳ ساعت	کل
واتس آپ	۳/۲۳	۲/۲۸	۶/۳۱	۳/۱۵	۱۰۰
توییتر	۴/۸۷	۸/۴	۳/۶	۰/۶	۱۰۰
اپلیکیشن شاد	۸۰/۴۵	۱۲/۶۵	۶/۶۷	۱/۲۳	۱۰۰
مرورگرها (اینترنت)	۲۲/۱	۱۲/۷	۴۲/۲	۶/۸	۱۰۰
تلگرام	۱۵/۹	۲۹/۴	۳۹/۵	۱۵/۶	۱۰۰
اینستاگرام	۲/۵	۱۹/۸	۴۸/۵	۲۸/۲	۱۰۰
فیسبوک	۹۰/۲	۶/۷	۲/۶	۰	۱۰۰

بر اساس جدول ۳، کمترین درصد فراوانی استفاده مربوط به فیسبوک با درصد ۹۰/۲ است. پایین ترین درصد فراوانی در میزان استفاده کمتر از ۶۰ دقیقه مربوط به اینستاگرام با درصد ۲/۵ است. همچنین بیشترین درصد فراوانی در میزان استفاده بین ۱ تا ۲ ساعت، بین ۲ تا ۳ ساعت و بیش از ۳ ساعت مربوط به اینستاگرام است. واتس آپ در مرحله دوم استفاده کاربران قرار دارد.

بر طبق جدول ۳، مقایسه میانگین استفاده از رسانه های اجتماعی مختلف که مطرح شده است نشان دهنده این است که اینستاگرام بالاترین میانگین و بعد از آن تلگرام و واتس آپ به ترتیب بیشترین محبوبیت را بین معلمان داشته اند و اپلیکیشن شاد (با توجه به دوره کرونا این برنامه در جهت آموزش و فعالیت های بین دانش آموزان و معلمان فعال شده است) و در رده های بعدی قرار دارد، فیس بوک و توییتر کمترین میزان استفاده و محبوبیت را داشته اند.

طبق داده ها بیشترین سهم را گزینه های خیلی زیاد و زیاد کسب کرده و گزینه خیلی کم پایین ترین سهم را در بین پاسخ ها داشته است. برای مشخص شدن بهتر جایگاه هر کدام از گویه ها نمره کسب شده و جایگاه هر کدام از گویه ها در جدول (۴) آورده شده است.

طبق جدول داده ها همه گویه های سنجنده نشاط اجتماعی معلمان هم جهت هستند، نمره خیلی زیاد برابر با ۵ و نمره خیلی کم برابر با ۱ است؛ بنابراین میانگین نمره ی طیف لیکرت به کار برده شده، برابر با عدد ۳ است. در بین پاسخ های معلمان، گزینه زیاد بیشترین فراوانی را در همه گویه ها به خود اختصاص داده است و در مقابل گزینه خیلی کم، کمترین فراوانی را در بین پاسخها دارد. بنابراین

جدول (۳): میزان استفاده از رسانه های اجتماعی مختلف

ارزش	تعداد	میانگین
واتس آپ	۳۸۲	۲/۳۶
توییتر	۳۸۲	۱/۲۲
اپلیکیشن شاد	۳۸۲	۱/۷۸
مرورگرها (اینترنت)	۳۸۲	۳/۱
تلگرام	۳۸۲	۲/۹۸
اینستاگرام	۳۸۲	۳/۴۰
فیسبوک	۳۸۲	۱/۱۳

احترام جامعه برای شغل معلمی، همکاری با همکارانی که مشکلی دارند و صبور بود در قبال دانش آموزان کمترین میانگین را کسب کرده اند. نکته قابل تأمل این است که معلمین با وجود داشتن نشاط اجتماعی بالا نسبت به ارزش و احترام جامعه برای این شغل ارزیابی پایین تری داشته اند. در زمینه گویه های سنجنده وضعیت تاثیر شبکه های اجتماعی، بیشترین سهم را گزینه های زیاد و متوسط کسب کرده و گزینه خیلی کم پایین ترین سهم را در بین پاسخ های معلمین داشته است. برای مشخص شدن بهتر جایگاه هر

می توان گفت سطح نشاط اجتماعی معلمان در سطح نسبتا بالا است، اما برای درک بهتر از سطح نشاط اجتماعی معلمان میانگین نمره کسب شده هر کدام از گویه های این متغیرها آورده شده است. در این شاخص نیز همه گویه ها میانگینی بالاتر از نمره ۳ کسب کرده ند و می توان گفت که سطح نشاط معلمان متوسط بالا است. در بین گویه های مربوط به نشاط اجتماعی معلمان احساس سلامت روحی و جسمی و تلاش برای با نشاط بودن با کمترین امکانات بالاترین میانگین ها را کسب کرده اند، در مقابل ارزش و

جدول (۴) گویه های شبکه اجتماعی

میانگین	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	گویه های سنجنده شبکه های اجتماعی
۴/۰۱	۲۴/۱	۵۵/۰	۱۹/۶	۰/۵	۰/۸	تا چه میزان از شبکه های اجتماعی استفاده می کنید؟
۳/۷۸	۱۲/۶	۵۳/۹	۳۲/۵	۰/۸	۰/۳	تا چه میزان با دوستان و آشنایان خود از طریق شبکه ها ارتباط دارید؟
۳/۹۰	۱۸/۳	۵۶/۵	۲۳/۰	۱/۳	۰/۸	تا چه میزان مطالب شبکه های مجازی بر نشاط شما تاثیر دارد؟
۳/۹۶	۲۲/۰	۵۵/۰	۲۰/۷	۲/۱	۰/۳	تا چه میزان توسعه مشارکت های اجتماعی از طریق شبکه ها شکل می گیرد؟
۴/۱	۳۵/۷	۵۶/۵	۴/۹	۱/۲	۰/۸	تا چه میزان شبکه های اجتماعی برای شما جنبه آموزشی دارد؟
۳/۹۲	۳۶/۱	۴۳/۷	۱۵/۷	۱۵/۳	۱/۰	تا چه میزان شبکه ها در نقض حقوق شخصی افراد تاثیر دارد؟
۴/۰۷	۳۶/۱	۴۵/۰	۹/۲	۸/۶	۱/۰	تا چه میزان وابسته به شبکه های اجتماعی هستید؟

جدول (۵) گویه های نشاط اجتماعی

میانگین	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	گویه های سنجنده نشاط معلمان	نشاط اجتماعی معلمین
۳/۹۱	۲۱/۲	۵۳/۷	۲۰/۷	۴/۲	۰/۳	شما تا چه میزان در گرفتن تصمیمات کاری و خانوادگی راحت هستید؟	
۳/۸۹	۱۹/۱	۵۳/۹	۲۴/۳	۲/۴	۰/۳	میزان تعهد شما به مدرسه و شغلتون چقدر است؟	
۳/۶۳	۱۲/۳	۴۹/۷	۲۷/۷	۸/۹	۱/۳	جامعه و خانواده چه میزان برای شغل شما ارزش قابل است؟	
۳/۹۱	۱۸/۶	۵۷/۳	۲۰/۴	۳/۷	۰/۰	چقدر فکر می کنید زندگیتان سرشار از امید و آرامش است.	
۳/۶۵	۱۳/۴	۴۶/۶	۳۲/۲	۷/۳	۰/۵	تا چه میزان با همکارانی که به علت مشکلی نمی توانند کار کنند همکاری می کنید؟	
۳/۸۷	۱۷/۸	۵۶/۸	۲۰/۷	۳/۹	۰/۸	چقدر شغلتان را دوست دارید و به آن افتخار می کنید؟	
۳/۸۴	۱۹/۱	۴۹/۵	۲۷/۲	۴/۲	۰/۰	تا چه میزان در برابر مسولین مدرسه، همکاران و شغل خودتان احساس مسئولیت می کنید؟	
۳/۹۵	۱۹/۱	۵۹/۴	۱۸/۳	۳/۱	۰/۰	تا چه میزان سعی می کنید با کمترین امکانات شاد و آرامش داشته باشید؟	
۳/۹۱	۱۸/۶	۵۷/۱	۲۱/۵	۲/۹	۰/۰	تا چه میزان نظم و برنامه ریزی در کارهای شما وجود دارد؟	
۳/۹۹	۱۹/۹	۶۲/۳	۱۵/۲	۲/۶	۰/۰	تا چه میزان احساس سلامت جسمی و روحی می کنید؟	
۳/۷۴	۱۵/۷	۴۶/۶	۳۳/۲	۴/۵	۰/۰	تا چه میزان نسبت به دانش آموزان خود صبور و پاسخگو هستید؟	

۱-۳-۲ توصیف کلی وضعیت متغیرهای اصلی تحقیق

در این پژوهش متغیرهای جدول زیر از گویه های پرسشنامه استخراج شده اند. در بخش های پیشین به تفصیل درباره گویه های تشکیل دهنده هرکدام از آنها توضیحاتی ارائه شد. متغیرهای تشکیل شده با توجه به استفاده از طیف پنج درجه ای لیکرت، دارای میانگینی بین عدد یک تا پنج هستند و میانگین نمره طیف آنها برابر با نمره سه می باشد. پرسشنامه مورد استفاده در این رساله محقق ساخته است و بصورت پرسشنامه استاندارد نبوده است که برای اعداد آن درجه بندی و رتبه بندی وجود داشته باشد. اما یکی از معیارهای قضاوت درباره میانگین نمرات کسب شده، میانگین نمره طیف (نمره ۳) می باشد.

بنابراین می توان گفت تمامی نمرات کسب شده بالاتر از میانگین طیف بوده و بر این اساس می توان گفت که سطح نشاط اجتماعی و استفاده از شبکه های مجازی معلمین بالاتر از میانگین و در سطحی مطلوب است.

همانطور که مشاهده می شود بالاترین میانگین نمره کسب شده مربوط به نشاط اجتماعی در بین معلمان ، نسبت به شبکه اجتماعی میانگین نمره بیشتری را کسب کرده است و می توان گفت سطح نشاط اجتماعی در بین خانواده معلمین جهت استفاده از شبکه های اجتماعی معلمین اندکی بیشتر است. البته لازم به ذکر است که این اختلاف به لحاظ آماری معنی دار نبوده و با ۹۹ درصد اطمینان می توان گفت که سطح نشاط اجتماعی معلمین با استفاده از شبکه های اجتماعی در ارتباط است و بستگی به نوع استفاده ،هدف و مدت زمان و بر اساس علاقه یا موارد این چنینی ارتباط دارد.

جدول(۶): میانگین نمره کسب شده برای متغیرهای اصلی تحقیق

متغیرهای اصلی تحقیق	تعداد پاسخ	میانگین	انحراف استاندارد	کمینه	بیشینه
نشاط اجتماعی معلمان	۳۸۲	۳٫۸۴	۰٫۵۱	۱٫۸۲	۵٫۰۰
شبکه های اجتماعی	۳۸۲	۲٫۳۰	۰٫۴۸	۲٫۲۹	۵٫۰۰

کدام از گویه ها میانگین نمره کسب شده هر کدام از گویه ها آورده شده است. همانطور که مشاهده می شود، معکوس و به نوعی منفی بودن گویه وابستگی به شبکه های مجازی بالاترین میانگین و بعد از آن جنبه مثبت گویه استفاده و جنبه آموزشی بالاترین نمره را کسب کرده و در مقابل ارتباط با دوستان و آشنایان کمترین میانگین نمره را کسب کرده اند.

بر اساس آمار بیشترین فراوانی در زمینه جنسیت مربوط به زنان، گروه های سنی مربوط به معلمان ۳۶ تا ۴۰ ساله می باشد به نظر هرچند سن ، جنس و ازدواج جز پدیده های علاوه بر اینکه جسمانی هستند جز پدیده های اجتماعی و فرهنگی نیز محسوب می شوند و هر سه عامل تاثیر زیادی بر نشاط اجتماعی دارند.

برحسب وضعیت تحصیلات بیشترین فراوانی مربوط به لیسانس است و در زمینه درآمد بیشترین مربوط به معلمان با درآمد بین ۳ تا ۶ میلیون بوده است.

همانطور که در بخش ارزیابی پایایی متغیرها تحقیق گفته شد، برای سنجش متغیرهای تحقیق از گویه های زیر استفاده شده است. در ادامه نظرات پاسخگویان درباره این متغیرها همراه با میانگین در جدول (۵) آورده شده است.

جدول (۵). توزیع جمعیت پاسخگویان برحسب ویژگی های جمعیت شناختی

متغیر	طبقات	فراوانی	درصد فراوانی
جنسیت	مرد	۱۷۱	۴۴٫۸٪
	زن	۲۱۲	۵۵٫۲٪
سن	۳۰-۲۵	۱۶	۴٫۲٪
	۳۵-۳۱	۶۰	۱۵٫۷٪
	۴۰-۳۶	۱۷۵	۴۵٫۸٪
	۴۱ ساله و بالاتر	۱۳۱	۳۴٫۳٪
تحصیلات	فوق دیپلم	۱۱	۲٫۹٪
	لیسانس	۱۷۷	۴۶٫۳٪
	فوق لیسانس	۱۶۹	۴۴٫۲٪
	دکتری	۲۵	۶٫۵٪
درآمد	کمتر از ۳ میلیون	۲۴	۶٫۳٪
	بین ۳ تا ۶ میلیون	۲۸۱	۷۰٫۹٪
	بین ۶ تا ۱۰ میلیون	۸۰	۲۰٫۹٪
	بیش از ۱۰ میلیون	۷	۱٫۷٪

وابسته، ستون سوم میزان همبستگی متغیر مستقل با متغیر وابسته (R)، ستون چهارم مقدار واریانس تبیین شده متغیر وابسته توسط متغیر مستقل (R^2)، ستون پنجم، مقدار آماره F، ستون ششم، معناداری آزمون F، ستون هفتم ضریب رگرسیون استاندارد شده (Beta)، ستون هشتم مقدار آماره T به دست آمده متغیرها و در نهایت ستون نهم، سطح معنی داری آزمون T را نشان می دهد.

بر اساس نتایج به دست آمده از جدول (۸) در سطح معناداری ۱ درصد و با اطمینان ۹۹ درصد، متغیر تاثیر شبکه های اجتماعی از نظر نمونه مورد بررسی حدود ۱۸ درصد بر روی نشاط اجتماعی معلمان، تاثیر افزایشی و معناداری دارد. به بیان آماری به ازای هر واحد استفاده از شبکه های اجتماعی، روابط بین افراد خانواده کمتر و تبع آن نشاط اجتماعی معلمان به میزان 0.421 واحد تحت تاثیر قرار می گیرد. به بیان ساده تر هرچه استفاده از شبکه های مجازی بین افراد خانواده بیشتر باشد روابط چشمی بین افراد کمتر و در نتیجه افراد به سمت تنهایی و فردگرایی تمایل پیدا می کنند و شادیهایشان و یا نگرانیهایشان در حد فضای مجازی می باشد در نتیجه نشاط اجتماعی معلمان بیشتر مصنوعی و فردی خواهد بود. تا جمعی و خانوادگی.

متغیر مستقل در مجموع ۱۸ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می نمایند ($R^2=0.177$). معادله به کار گرفته شده در این تحلیل عبارت است از: $y=a+bx$

۳-۳-۱ آزمون کولموگروف اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن متغیرها

با توجه به نتایج جدول (۴) اگر مقدار سطح معنی داری بزرگتر از مقدار خطا باشد، فرضیه صفر را نتیجه می گیریم و در صورتی که مقدار سطح معنی داری از مقدار خطا کوچکتر باشد، فرضیه یک را نتیجه می گیریم.

H_0 : داده های متغیر آ دارای توزیع نرمال است.

H_1 : داده های متغیر آ دارای توزیع نرمال نیست.

با توجه به اینکه سطح معنی داری مقوله ها بالاتر از مقدار خطا می باشد، بنابراین توزیع، یک توزیع نرمال است. همچنین با بررسی چولگی و کشیدگی توزیع داده ها با توجه به اینکه تغییر بین $+2$ و -2 را می توان نرمال محسوب کرد و تمام محاسبات زیر یک می باشد، بنابراین در نرمال بودن داده ها شکی نیست و می توان از آزمون های پارامتریک برای آن استفاده کرد.

۴-۳-۱ بررسی فرضیه ها

۳-۳-۱ به نظر می رسد شبکه های اجتماعی بر نشاط اجتماعی معلمان تاثیر گذار است.

برای بررسی این تأثیرات در سطح دومتغیره و همچنین اثبات معنی دار بودن یا معنی دار نبودن روابط میان آنها، از آزمون رگرسیون دومتغیره استفاده شده است. در جدول شماره (۸) از سمت راست، ستون اول متغیر مستقل، ستون دوم متغیر

جدول (۷) سطح معنی دار آزمون نرمال بودن داده ها و بررسی چولگی و کشیدگی داده ها در توزیع نرمال

متغیرها	سطح معنی داری	مقدار خطا	نتیجه گیری	چولگی	کشیدگی
نشاط اجتماعی معلمان	۰/۶۴	۰/۰۵	نرمال	۰/۲۵	۰/۹۸
شبکه های اجتماعی	۰/۱۹	۰/۰۵	نرمال	۰/۳۴	-۰/۸۲

جدول (۸) تحلیل رگرسیون دومتغیره تأثیر اعتماد بین افراد خانواده بر نشاط اجتماعی معلمان

متغیر مستقل	متغیر وابسته	همبستگی R	واریانس تبیین شده R^2	آماره F	سطح معناداری F	استاندارد B	آماره T	سطح معنی داری T
تاثیر شبکه های اجتماعی	نشاط اجتماعی معلمان	۰/۴۲۱	۰/۱۷۷	۸۱/۶۳۰	۰/۰۰۰	۰/۴۲۱	۱۰/۶۱۹	۰/۰۰۰

به میانجی رضایت شغلی به این نتیجه رسیده‌اند که نشاط اجتماعی زنان در کار بیش از مردان است. (زارع شاه آبادی و دیگران، صص. ۱۸۵-۱۷۰)

از دیدگاه روان‌شناختی، مردان و زنان از لحاظ بیان احساسات متفاوتند و زنان به استثنای خشم، احساسات بیشتری را تجربه و احساسات خود را بیشتر با دیگران به اشتراک می‌گذارند. زنان، احساسات اجتماعی بیشتری نسبت به مردان مانند حس قدردانی دارند که با حس شادی آنان مرتبط است و در نتیجه شادی زنان بیشتر وابسته به روابط با دیگران است. با این حال هرچند زنان اغلب احساس خشم را مانند مردان به شدت احساس می‌کنند، اما به طور آشکار آن را بیان نمی‌کنند.

علاوه بر این موقعیت معلم بودن برای زنان توأم با امنیت نسبی بیشتری نسبت به دیگر مشاغل است. معلمان زن این امکان را دارند که که زنانگی خود را به نحو آسان تری در شغل معلمی بروز دهند. بسیاری از مشاغل برای زنان محدودیت آفرین است و زنان باید تا حد ممکن خود را بر اساس ضوابطی استاندارد کنند. لذا این احساس امنیت بیشتر در شغل معلمی این انتظار را پدید می‌آورد که زنان از نشاط و رضایت بیشتری برخوردار باشند. داینر و دیگران (۱۹۹۹) معتقدند که زنان نسبت به مردان، هم عاطفه منفی و هم عاطفه مثبت بیشتری را تجربه می‌کنند و برآیند این دو عاطفه، شادی زنان و مردان را یکسان می‌سازد. مهم‌ترین تفاوت احساسی بین معلمان زن و مرد این است که زنان تغییرپذیری بیشتری دارند، یعنی هم عاطفه مثبت و هم عاطفه منفی بیشتری دارند.

۱-۳-۷ وضعیت نشاط در شهر تهران (نشاط صفر) خیلی پایین است.

نشاط و شادی از مهم‌ترین مولفه‌های درونی و عاطفی تعیین‌کننده کیفیت زندگی انسان معاصر است که موجب پویایی و تحرک جامعه و شکوفایی استعدادها شده و به عنوان پدیده‌ی اجتماعی اثرگذار در کاهش آسیب‌ها و مسائل متعدد در سطح خرد و کلان مطرح می‌شود. طبق داده‌های مربوط به این پژوهش نشاط اجتماعی معلمان مقادیر متفاوتی به دست آمده؛ اما به صورت کلی، متوسط رو به پایین بوده که وضعیت نامطوب جامعه معلمان در تهران استنباط می‌شود. در شهر تهران وضعیت مناسبی در حوزه نشاط اجتماعی

یافته‌های مربوط به تأثیرگذاری شبکه‌های اجتماعی بر نشاط اجتماعی معلمان با نتایج پژوهش یلدی و دیگران (۱۳۸۸). طاهری مینا (۱۳۹۵) امین زاده رضا (۱۳۹۵) همخوانی دارد. نکته جالب آن که در اکثر این پژوهش‌ها گسترش چشمگیر و تأثیر رو به افزایشی وسایل ارتباط جمعی نمایان است، و بر پراهمیت‌تر بودن نقش شبکه‌های اجتماعی بر روی معلمان تأکید شده است. همچنین در شبکه‌های اجتماعی؛ نشاط اجتماعی موقت شکل می‌گیرد و ممکن است در کوتاه مدت و به صورت موقعیتی، تأثیر مثبت بر سرمایه روانشناختی فرد داشته باشد. در این موقعیت‌ها، مهارت‌های انطباقی و سازگارانه افراد نیز افزون تر می‌گردد. افزون بر این، سرمایه روانشناختی در حال شکل نمی‌گیرد. آدمی در چارچوب‌های ترسیم شده فرهنگی و اجتماعی به سر می‌برد و به طور پیوسته از منابع فرهنگی و اجتماعی، بازخوردهای اطلاعاتی و اصلاحی تأثیر می‌پذیرد و فقدان این منابع، چشم‌انداز روندهای آتی زندگی را برای فرد در ابهام فرو می‌برد و یأس، ناامیدی و بدبینی را در نظام ادراکی و روانشناختی فرد جایگزین می‌کند.

۱-۳-۶ نشاط اجتماعی در بین معلمان بیشتر جنسیتی است.

در پژوهش حاضر رابطه‌ی معنی‌داری بین جنسیت و گروه‌های سنی با نشاط اجتماعی وجود ندارد. معلمان مرد افراد با نشاط تری در نمونه مورد بررسی بوده‌اند. البته در مبانی نظری و تجربی در زمینه ارتباط جنسیت و نشاط نیز رابطه‌ای یک‌سویه و مورد وفاق وجود ندارد، به طور کلی شادی در زنان و مردان متفاوت است. بر اساس آمار جدید، شادی زنان در ۳۰ سال گذشته کاهش یافته و نتایج تحقیقات نشان می‌دهد که زنان در مقایسه با مردان دو برابر بیشتر دچار افسردگی می‌شوند. نقش تفاوت‌های جنسیتی در افسردگی تأیید شده و مطالعات نشان داده‌اند که عوامل بیولوژیکی، روانی و اجتماعی علت اصلی این اختلاف هستند. کلارک (۱۹۹۷)؛ اسلوان و ویلیامز (۲۰۰۰)؛ معتقدند که زنان نشاط و شادمانی بیشتری را از شغل خود نسبت به مردان تجربه می‌کنند. آنها استدلال می‌کنند که انتظارات نقش مهمی در تبیین این نکته دارد به عبارتی افرادی که چشمداشت‌های کمتری از شغل خود دارند، رضایت شغلی بیشتری دارند. زارع آبادی و همکاران

خوب زیستن نیست. واقعیت جا افتاده این است که نشاط و حس امیدواری به آینده با احساس رفاه و امنیت خاطر همراه است. باید شرایطی فراهم کرد که مردم در هر نقطه‌ای از ایران خودشان تعریف کنند که نشاط و گونه‌های مناسب از دید آنان چیست و چگونه می‌توان با مشارکت آنان، شرایط بهتری برای نشاط فردی و جمعی فراهم آورد.

۱-۴ نتیجه‌گیری

با توجه به نتایج حاصل از تحقیق بیشترین استفاده معلمان از شبکه‌های اجتماعی اختصاص به نوع اطلاعاتی و انتقال آموزش و کمترین برای نوع کسب اخبار است؛ و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی در بین معلمان شهر تهران در حد متوسط رو به پایین است؛ در بین شبکه‌های اجتماعی بیشترین استفاده متعلق به شبکه اینستاگرام و مرورگرهای (اینترنتی) و کمترین آن متعلق به فیس بوک و توییتر است؛ افزایش میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی باعث کاهش نشاط اجتماعی می‌شود. یکی از اتفاقات مهم در پایان هزاره دوم، ظهور فناوری‌های ارتباطی است که برجسته‌ترین آن اینترنت و شبکه‌های اجتماعی است و در عصر اطلاعات و رسانه و در شرایطی که هیچ نیرویی توان کنترل منابع مخابراتی را از یک سو و کنترل دریافت کنندگان پیام را از سوی دیگر ندارند، باید در جست و جوی راهی مطلوب به منظور حفظ ارزش‌های فرهنگی برای جذب مخاطب بود تا با نهادینه شدن فرهنگ استفاده از فضای مجازی به آرامش بیشتر و نشاط اجتماعی به معلمان کمک کرد تا از این طریق به نشاط که یکی از نیازهای اساسی و اولیه است و بهره‌مندی آن برای همه افراد جایگاه ارزشمندی در حیات انسانی دارد دست یابند. احساس شادی و شادمانی می‌تواند انسان را به هدف‌های متعالی، افزایش خلاقیت و بهداشت روانی و جسمی نزدیک کند. شبکه‌های اجتماعی به عنوان یکی از مهمترین ابزارها با قابلیت‌ها و امکانات خود تسهیلات عمیقی و جنبه‌های اجتماعی کاربران بخصوص معلمان در جهت آموزش بهتر یاری رسانند. استفاده معلمان از شبکه‌های اجتماعی و دنیای مجازی رو به گسترش است و نقش اساسی شبکه‌های مجازی می‌تواند در افزایش و یا کاهش شادی در جامعه کمک شایانی داشته باشد. این که به چه میزان شبکه‌های اجتماعی؛ این پدیده شگرف دنیای امروزی می‌تواند شادی آفرین باشد،

باتوجه به گونه‌های متفاوت فرهنگ وجود ندارد و در برخی از مناطق تهران این شاخص نزدیک به یک یا صفر است که این تناقض با شرایط استاندارد، نشاط اجتماعی را رضایت بخش نشان نمی‌دهد.

علیرغم اینکه نشاط اجتماعی یکی از ضرورت‌های توسعه و ممتاز برای توسعه و زندگی پویای شهری است و می‌تواند موتور محرکه شهر شتابان تهران به طرف یک شهر انسانگرا باشد، اما این وضعیت را شاهد نیستیم و حتی برای شهروندان این تعریف ارائه نشده است که چه مواردی را نشاط بدانند.

شهرسازان مدیران شهری در تهران غافل از هویت‌سازی برای شهر هستند و این شهر شتابان را برای افراد طراحی نکرده‌اند. فرهنگ فقر شهری در شهر تهران آزموده شده است. برنامه ریزان شهری بر این نیستند که مشارکت شهروندان را در شهر بیشتر کنند و در چنین شرایطی نشاط اجتماعی از برخی از محله‌ها و برخی شهرنشینان دور می‌شود.

راهکار ایجاد نشاط اجتماعی باید در فرایند مشارکت شهری قرار بگیرد و برنامه ریزی با استفاده از شبکه‌های اجتماعی نیاز به شادمانی را در شهر ایجاد کنند.

برنامه ریزی برای تحقق نشاط اجتماعی از اصلی‌ترین نیازهای زندگی شهری است. زیرا که شهروندان کمتر فرصت پیدا می‌کنند به خودشان و نیازهایشان فکر کنند و به شدت مستعد افسردگی هستند. به‌طورکلی، درکشور پروژه و برنامه کلانی نیز تحت عنوان «نشاط اجتماعی» تعریف نشده و تا آنجا که اطلاعات وجود دارد، در جهت شاخص‌سازی آن گامی مؤثر و ملی برداشته نشده است. باید در نظر داشت که تعریف شرایط مناسب نشاط اجتماعی باید بر اساس واقعیت‌ها صورت گیرد؛ نه تصورات مبهمی که آلوده به خواست صرف برنامه‌ریزان باشند. درنهایت گفتنی است که در شیوه زیستن شهری بخصوص در تهران اثری از نشاط اجتماعی بخصوص در بین معلمان دیده نمی‌شود و اگر خواهان نشاط اجتماعی هستیم باید به تدریج با اجرای طرح‌های انسان پویا به سمت نشاط اجتماعی در خانواده‌ها و نهادهای اجتماعی حرکت کنیم (خجیر و دیگران، ۱۴۰۰).

افزایش نشاط به تحول در تمامی عرصه‌های زندگی مردم نیاز هست. نشاط موضوعی در خلأ و به دور از رفاه و

جوانان و نشاط اجتماعی آنها کاهش می‌یابد. دسترسی آسان، بدون واسطه و با سانسور کمتر به انواع خبرها و اطلاعات از سراسر جهان به وسیله رسانه های جمعی می‌تواند یکی از دلایل مهم افزایش نشاط اجتماعی در نوع استفاده کسب خبر باشد در این راستا اپلیکیشن شاد که مختص آموزش و پرورش و در جهت انتقال مطالب آموزشی در دوره کرونا قابل استفاده بود با مشکلات عدیده ای همراه بود و گاهی باعث اضطراب و نگرانیهای زیادی برای معلمان و خانواده ها می شد در نتیجه ابتدا فرهنگ رسانه ها را در جامعه ایجاد شود تا استفاده بی رویه جایگزین گفتگو در خانواده نشود و مهارت گفتگو می‌تواند به ما نشاط دهد، زیرا در مباحث تربیتی دور هم نشستن اعضای خانواده و کنار هم بودن خود می‌تواند در ارتقای روحیه افراد کمک بسزایی کند. اما اعتیاد به رسانه امروز یکی از آفت‌هایی است که نشاط را از خانواده‌ها گرفته و به جای این که برای استفاده از رسانه‌ها برنامه داشته باشیم، شبکه های اجتماعی برای ما برنامه می‌ریزند و شرایط ما را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

۱-۵ پیشنهادها

- تدوین منشور نشاط اجتماعی معلمان،
- برگزاری مسابقات با استفاده از شبکه های اجتماعی جهت افزایش نشاط.
- افزایش آگاهی و بالا بردن فرهنگ سواد رسانه ای از طریق نهادهای فرهنگی آموزش و پرورش، صدا و سیما، وزارت ورزش و...
- توسعه و بهبود پیام‌رسان‌های داخلی، جهت خدمات رسانی بهتر به معلمان و دانش آموزان.

همانطور که داینر در نظریه نشاط اجتماعی متغیرهای معیشتی، روانی، معاشرتی و شناختی فرد و جامعه را موثر در شادمانی عنوان نموده در این پژوهش نیز با بررسی رابطه بین میزان و نوع استفاده از شبکه های اجتماعی با ابعاد نشاط اجتماعی معلمان مشخص شد صمیمیت در خانواده بیشترین میانگین و اهمیت و جایگاه شغل معلمی در جامعه پایین ترین میانگین نشاط اجتماعی را داشته. یعنی نشاط اجتماعی در بین معلمان و خانواده های آنها در استفاده از شبکه های مجازی از اهمیت بیشتری برخوردار است تا اینکه معلمان بخواهند با اعتماد بر شبکه های مجازی و نهادهای اجتماعی بتوانند از آرامش و نشاط برخوردار باشند. این می‌تواند به این دلیل باشد که فضای مجازی برای جامعه معلمان هنوز محلی برای ایجاد آرامش و امن تعریف نشده و با وجود آنکه بسیاری از کاربران از این شبکه ها در جهت رفع تنهایی و فضایی برای کمبود آرامش و شادی خود استفاده می‌کنند این موضوع می‌تواند به دلیل نداشتن اعتماد کامل و یا آماده نبودن بستر جامعه برای پذیرش فضای مجازی در همه جنبه های زندگی خود باشند.

همانطور که در تحقیقات پیشین از جمله مینا طاهری مبارکه (۱۳۹۵)، نجمه صالحی (۱۳۹۴) و امین‌زاده (۱۳۹۵) نشان داند که گسترش استفاده از شبکه‌های اجتماعی، بسیاری از افراد را با مشکلات بهداشت روانی و ارتباطات اجتماعی مواجه ساخته است و با بالا رفتن میزان استفاده از فضای مجازی نشاط اجتماعی کاهش پیدا می‌کند و پیوندهای اجتماعی در فضای مجازی بر خلاف دنیای واقعی برای جوانان نشاط آور نیست. و با افزایش استفاده شبکه های اجتماعی بعد معاشرتی و ارتباطی

پی‌نوشت‌ها

1. Veenhoven	5. DeNeve & Cooper	9. Roger Clark
2. Argyle	6. Cheng	10. White
3. Argyle	7. Furnham	
4. Carr	8. Maslow	

۱-۶ فهرست منابع

- آرگایل، مایکل (۱۳۸۳) روانشناسی شادی ترجمه: فاطمه بهرامی و دیگران اصفهان: جهاد دانشگاهی.
- ازکمپ، استوارت (۱۳۷۳). روان‌شناسی اجتماعی کاربردی ترجمه: فرهاد ماهر تهران: انتشارات آستان قدس رضوی.
- امین زاده، رضا، محمد رضا کرمی (۱۳۹۵). تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر ارتباط بین فردی دانش آموزان پسر در مقطع متوسطه دوم شهر جهرم. ۹۵-۹۴، فصلنامه

- و فرهنگ. ترجمه: احد علیقلیان، افشین خاکباز و حسن چاوشیان؛ (۱۳۸۰). تهران: انتشارات طرح نو.
- کار، ای. (۱۳۸۷)، روان‌شناسی مثبت (علم شادمانی و نیرومندی‌های انسان)، ترجمه: حسن پاشا شریفی و جعفر نجفی زند، تهران: انتشارات سخن.
- کریمی، ی. (۱۳۷۳)، روان‌شناسی اجتماعی، تهران: مؤسسه انتشارات بعثت.
- گنجی، م. (۱۳۸۷)، تحلیل عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر میزان احساس شادی سرپرستان خانوار در شهر اصفهان، پایان‌نامه دکتری جامعه‌شناسی، گرایش بررسی مسائل اجتماعی، دانشگاه اصفهان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه علوم اجتماعی.
- مرادی، گ.م. و سعیدی‌پور، ب. (۱۳۸۹)، بررسی نقش محرومیت نسبی در ایجاد رفتارهای جمعی جوانان بر اساس نظریه تعامل گرایی بلومر، مورد مطالعه کرمانشاه، مجله علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد: سال هفتم، ش ۲.
- مردانی، ف. و شریفی اصفهانی، م. (۱۳۸۹)، بررسی تطبیقی عزت نفس از دیدگاه مولانا و روان‌شناسان انسان‌گرا، پژوهش‌نامه تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد، سال هفتم، دوره ۵، ش ۲۲.
- مک کوییل، دنیس (۱۳۸۵). درآمدی بر نظریه ارتباطات جمعی. ترجمه: پرویز جلالی تهران: مطالعات و توسعه رسانه‌ها.
- مهدی زاده، محمد (۱۳۹۳). نظریه های رسانه (اندیشه‌های رایج و دیدگاه‌های انتقادی). تهران: همشهری.
- موسوی اصل، ماجده، سها منیخی نژاد، مرجان محمدی، مریم اسلامی مجلد، نازی حسینی، ایمان ثابتی (۱۳۹۸) تاثیر فضای مجازی بر سلامت اجتماعی و روانی دانش آموزان، پنجمین همایش بین المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار،
- هرمز، مهرداد (۱۳۷۹). مقدمه‌ای بر نظریات و مفاهیم ارتباط جمعی. تهران: فاران.
- هزارجریبی، جعفر، آستین فشان، پروانه (۱۳۸۸). بررسی عوامل مؤثر بر نشاط اجتماعی (با تأکید بر استان تهران). جامعه‌شناسی کاربردی، سال بیستم، شماره پیاپی ۳۳، ص ۵۲.
- مشارکت و توسعه اجتماعی، دوره ۱، شماره ۲.
- زارع شاه‌آبادی، اکبر، رحمت‌الله توکان و محمود حیدری (۱۳۹۱)، بررسی رابطه بین رضایت شغلی و نشاط اجتماعی در دبیران مقطع متوسطه شهر جیرفت»، جامعه‌شناسی کاربردی، سال ۲۳، شماره پیاپی ۴۸، شماره ۴، زمستان.
- ساروخانی، باقر، مجتبی صداقتی فرد (۱۳۸۸) «شکاف نسلی در خانواده ایرانی» پژوهشنامه علوم اجتماعی، دوره ۴، ش ۳.
- ساروخانی، باقر و زهرا کروب‌بی. (۱۳۸۹). فرآیند جهانی شدن و تأثیر آن بر نقش رسانه‌ها در حوزه فرهنگی ایران: مطالعه‌ی موردی تلویزیون، فصلنامه‌ی علوم اجتماعی، شماره ۴۷، تابستان ۱۳۸۹، ص ۶۵ - ۶۴.
- خحیر، یوسف رضاییان، مجید (۱۴۰۰). رابطه استفاده از اینستاگرام با میزان نشاط اجتماعی جوانان تهرانی، استاد یار دانشگاه سوره.
- صادقیان، ف. (۱۳۸۶). «شادی چیست؟ شادمان کیست؟»، نشریه پیوند، ش ۳۴۱، ص ۲۰ - ۲۱.
- صالحی، نجمه (۱۳۹۴). بررسی تأثیر عوامل اجتماعی و روانی بر احساس نشاط (مورد مطالعه: دانش آموزان ۱۶-۱۸ سال شهر اهواز). فصل‌نامه جامعه‌شناسی کاربردی، سال بیست و ششم، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۴، ص ۱-۲۲.
- طاهری مبارکه، مینا و همکاران (۱۳۹۵). تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر سلامت روان کاربران کتابخانه مرکز آموزشی درمانی الزهرا دانشگاه علوم پزشکی اصفهان در سال ۱۳۹۴. مجله مدیریت سلامت، جلد ۱۹، شماره ۶۶، ص ۷۱-۸۰.
- عطایی، مایده. (۱۳۹۵). بررسی تاثیر فضای مجازی بر سرمایه اجتماعی، کنگره بین‌المللی جامع علوم اجتماعی ایران.
- غفاری، ف. فتوکیان، ز؛ و مظلوم، ر. (۱۳۸۶)، تأثیر برنامه ورزشی منظم گروهی بر عزت نفس دانشجویان پرستاری، مجله دانشگاه علوم پزشکی بابل، دوره نهم، ش ۳۶ (۱).
- دنیس مک کوییل مترجم: سعید مهدوی کنی (۱۳۸۴) ارتباطات جمعی و فرهنگ، پرتال جامع علوم انسانی - کاستلز، مانوئل. (۱۳۸۰) عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه

استفاده خانواده ها از رسانه ملی و شبکه های ماهواره ای؛ مطالعه موردی شهر رامهرمز

- یلدی، ابراهیم و همکاران (۱۳۷۱) بررسی تاثیر عملکرد و احساس نشاط اجتماعی حاصل از رسانه ها بر میزان

- Argyle M, Crossland J. (2004). Dimensions of positive emotions British Journal of Social psychology. 26: 127-137.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). Subjective Well-Being: Three decades of progress. Psychological Bulletin, 125, 76–302
- Lenhart, A., & Madden. (2007). Teens, Privacy & Online Social Networks. Pew Internet & American Life Project. Washington, DC. Available: on human factors in computing_systems (P.p. 1027–1036). New York: ACM.
- Lim, C., Putnam, R. D. (2010). " Religion, Social Networks, and Life Satisfaction", American Sociological Review, 75 (6): 914-933.
- Kroll, c (2004) Towards a Sociology of Happiness: Examining social capital and subjective well-being across subgroups of society. A thesis submitted to the Department of Sociology of the London School of Economics and Political Science for the degree of Doctor of Philosophy.
- Seligman and Danner, E., M.(2003) Veryhappy people. Psychological Science 13: 81- 4.
- Crowell, L.F. (2004). Weak ties: A mechanism for helping women to expand their social networks and increase their capital, The Social Science Journal, 41: 15-28..
- Veenhoven, R. 2001, Happiness in Society.Erasmus University Rotterdam Faculty of social sciences: 1-44.
- White, J.B. Langer, E.J. Yariv, L. & Welch, J.C.) 2006(, Frequent Social Comparisons and Destructive Emotions and Behaviors: The Dark Side of Social Comparisons. Journal of Adult Development, No. 13(1), p 36-44.